

Spor Yoluyla Farkındalık Gelişimi Etkinliğinin Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutuma Etkisi

Sibel Nalbant

İstanbul Gedik Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, sibel.nalbant@gedik.edu.tr

Özet

Amaç: Spor yoluyla farkındalık gelişimi amacı ile düzenlenen etkinliklere katılımın, üniversite öğrencilerinin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarına etkisini belirlemektir.

Materyal ve Yöntem: Araştırma 2014–2015 eğitim-öğretim yılında, İstanbul Gedik Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Antrenörlük Eğitimi ve Spor Yöneticiliği Bölümünde öğrenim gören öğrencilerin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, veri toplama aracı olarak “Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmaya yaş ortalamaları $21,84 \pm 2,3$ olan 69 erkek, 21 kadın katılmıştır. Katılımcıların % 52’si Antrenörlük Eğitimi bölümünde, % 38’i ise Spor Yöneticiliği bölümünde öğrenim görmektedir. Katılımcıların % 35,6’sı İstanbul Gedik Üniversitesi tarafından geleneksel olarak düzenlenen özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmeyi amaçlayan spor yoluyla farkındalık gelişimi etkinliklerine katılmadığını, % 64,4’ü ise katıldığını bildirmiştir. Yapılan istatistiksel analize göre, farkındalık uygulamalarına katılanlar ile katılmayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da ($p=0,77$), farkındalık uygulamalarına katılanların tutum puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Sonuçlar: Araştırma sonucunda katılımcıların özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının literatürdeki bilgilere benzer olarak orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın konusuna benzer olan ancak farklı türde bilgilendirme yolu ile farkındalık oluşturma etkinliklerine katılımın özel gereksinimli bireylere yönelik tutuma etkisinin incelendiği araştırmaların sonuçları farkındalık etkinliklerine katılanların tutumlarının katılmayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bildirmektedir. Bu araştırmanın sonucunda farkındalık uygulamalarına katılanların tutum puanlarının daha yüksek olduğu ancak gruplar arasında istatistiksel olarak farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tutum, Farkındalık uygulamaları, özel gereksinimli birey

Effectiveness of the Awareness-Raising by Sport on Children with Special Needs

Abstract

Aim: Participation in sporting activities that provide awareness-raising for children with special needs should determine the effect on the attitudes of university students

Methods: The universe of the research is made up of the students studying in 2014 – 2015 of the coaching education and sport management department of Istanbul Gedik University. The study employed data collection tool the “Attitudes Toward Disabled Persons Scale” .

Results: 69 males and 21 females with average age of 21,84 participated in the research. % 52 of participants are trained in coaching education and % 38 are trained in sport management. 35.6% of the participants stated that they did not participate in awareness-raising sportive activities for special needs individuals traditionally organized by Istanbul Gedik University and 64.4% participated in it. According to the statistical analysis of the statistics, it was determined that the attitude scores of the participants who apply to awareness applications are

higher, although there is not a statistically significant difference ($p=0,77$) between those who participate in the awareness applications and those who do not.

Conclusion: As a result of the research, it was determined that the attitudes of the participants towards the special needs individuals are similar to the information in the literature. The results of the surveys, which are similar to those of the research, but on the holding effect of the participation to the awareness-raising activities by different kinds of informing activities, are shown to be significantly higher than those who do not participate in the awareness activities. As a result of this research, it was determined that attitude scores of participants in awareness applications were higher but there was no statistical difference between the groups.

Key Words: Attitude , Special needs individuals, Awareness

Giriş

Bireyin kendini gerçekleştirme için gerekli olan yaşamsal motivasyon “kendini işe yarar hissetme duygusu” ile ilgilidir. Bu motivasyonun sağlanması, bireylerin nitelikli ve kapsayıcı düzende çağdaş eğitimlere katılmaları ile mümkündür. Çağdaş eğitim, bireylere gereksinimleri doğrultusunda hizmet sunmak üzere bireysel farklılıkları dikkate alarak planlama yapmak ile gerçekleştirilir. Dolayısıyla özel gereksinimli bireylerin toplumsal yaşama başarılı katılımını destekleyici bedensel, bilişsel ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanacağı eğitimlerden yararlanmaları gerekmektedir. Söz konusu eğitimin nitelikli olması kadar eğitim hizmetini sunacak olan kişiler de bu konuda önemli rol üstlenmektedir. Bu bağlamda özel gereksinimli bireylerin çağdaş eğitimden yararlanmalarında geleceğin eğitimci adayları üniversite öğrencilerinin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının belirlenmesi önemlidir. Çünkü özel gereksinimli bireylerin topluma başarılı katılım sağlamasında bu bireylere yönelik tutumların önemli rol oynadığı görüşü savunulmaktadır. Yapılan çalışmalar özel gereksinimli bireylerin topluma katılmalarının toplumun aktif bir üyesi olmalarının önündeki en büyük engelin, toplumun ön yargıları olduğunu göstermektedir (Ünal 2017).

İnsan davranışına yön veren ve davranışların gerisindeki psikolojik değişkenler olarak tanımlanan tutumların, davranışa etkisi olduğu kabul edilmektedir (Sezer 2012). Tutumun davranışa dönüşmesi ise bilişsel farkındalığın önemini ortaya koymaktadır. Çünkü farkındalık tutum-davranış ilişkisini güçlendiren bir etkidir. Aynı zamanda farkındalığın niteliği değiştikçe davranışın ortaya çıkması da o düzeyde değişebilmektedir. Bu yönü ile düşünüldüğünde özel gereksinimli bireylere yönelik tutumların, davranışa dönüştürülmesinin özel gereksinimli bireylere yönelik farkındalık düzeyi ile yakından ilişkisi olduğu düşünülebilir. Ülkemizde 8,5 milyon sayısında özel gereksinimli birey olduğu bilinmektedir (TÜİK 2002). Özel gereksinimli birey olma hali yakın çevresi ile birlikte düşünüldüğünde bu durum, nüfusun önemli bir bölümünü doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla toplumun büyük bir kesimini etkileyen özel

gereksinimli bireylerin toplumsal yaşama başarılı katılımlarını sağlamak için çoğunu üniversite öğrencilerinin oluşturduğu genç nüfusun bilinç düzeyini arttıran, olumsuz tutumlarını değiştiren ve farkındalık geliştiren çalışmaların yapılması önemli olmaktadır. Tutumlar bireyin varolan davranışlarını belirleyen geçmiş deneyimlerin bir özeti olarak görülmektedir. Geçmiş deneyimler bireyin tutumlarını belirleyebilmekte ve sürekliliğini etkileyebilmektedir. Özellikle tutum sahibi ve objesi arasındaki etkileşimin sıklığı, yoğunluğu ve süresi gibi değişkenler tutumlara yön veren önemli değişkenler olarak kabul edilmektedir (Diken 1999). Tutumların, üniversite yıllarında çok farklı gerçekleşen yaşantılara bağlı olarak ta köklü değişiklikler oluşturduğu (Kırımlıoğlu 2017) bildirilmektedir. Öyleyse, öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireyler ve eğitimlerine yönelik olumlu tutumlara sahip olması önemlidir. Bir tür bilgiye dayalı yaklaşım olan farkındalık uygulamaları, toplumsal bilinci geliştirmekte ve kişilerin farklılara karşı duyarlılığını arttırmaktadır.

Buna bağlı olarak, üniversite öğrenimi sürecinde, özel gereksinimli bireyler konusunda farkındalık uygulamalarına katılan öğrencilerin, bu bireylere yönelik tutumlarında olumlu değişim sağlanabileceği ve bu yolla özel gereksinimli bireylerin eğitime yönelik motivasyon kazanabilecekleri düşünülmektedir. Bu nedenle Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor dersi (EBES) zorunlu ders statüsünde olmayan, dolayısıyla üniversite öğrenimi sürecinde özel gereksinimli bireylerin eğitime yönelik hazırlığı bulunmayan, Antrenörlük Eğitimi ve Spor Yöneticiliği bölümlerindeki öğrencilerin katılacağı “spor yoluyla farkındalık gelişimi etkinliği” nin ve bu uygulamalar yolu ile değişen tutumların özel gereksinimli bireylerin fiziksel aktivite ve egzersiz türü eğitimleri açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda, çalışmanın amacı, özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmeyi amaçlayan spor yoluyla farkındalık gelişimi etkinliklerine katılan ve katılmayan üniversite öğrencilerinin tutumları arasındaki farklılığı belirlemektir.

Yöntem ve Araçlar

Araştırmada niceliksel yaklaşım içinde yer alan betimsel araştırma modellerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modeli ise, var olan bir durumu, var olduğu şekli ile tanımlamayı amaçlayan araştırma metodu olarak Karasar (2007) açıklanmaktadır. Genel tarama modeli ile Antrenörlük Eğitimi (AE) ve Spor Yöneticiliği (SY) bölümü öğrencilerinin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları ile ilgili varolan durum belirlenmiştir. Katılımcıların tutum düzeyleri; olumlu tutum geliştirmeyi amaçlayan spor yoluyla farkındalık gelişimi

etkinliklerine katılım, öğrenim gördükleri bölüm, cinsiyet ve ailede özel gereksinimli bir bireyin bulunup bulunmaması durumları açılarından değerlendirilmiştir

Olumlu Tutum Geliştirmeyi Amaçlayan Spor Yoluyla Farkındalık Gelişimi Etkinlikleri

İstanbul Gedik Üniversitesi koordinatörlüğünde yürütülen “Aktifiz Toplumun İçindeyiz; 0-29 Yaş Çocuklar için Bütünleşik Fiziksel Aktivite Merkezi” isimli proje kapsamında özel gereksinimli çocuklar akranları ile birlikte düzenli olarak sportif eğitim almaktadır. Bilindiği üzere özel gereksinimli bireylerin yaşamda karşılaştıkları en önemli engel olumsuz tutumlar ve ayrımcılıktır. Bu engellere bağlı olarak okul çağı çocuklar ile özel gereksinimli çocuklar arasında iletişim mesafesi oluşmaktadır. Erken yaşlardan itibaren temasa dayalı uygulanan farkındalık çalışmaları, toplumda özel gereksinimli bireylere yönelik var olan ayrımcılığı ve olumsuz tutumları ortadan kaldırmaya ve gerçekçi bir bakış açısı geliştirmelerini sağlamaya yönelik önlemlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu amaçla her yıl 3 Aralık Dünya Engelliler Farkındalık Günü kapsamında geleneksel olarak “Elele Tutuşalım” etkinliği düzenlenmektedir. Etkinlik 1 hafta süre ile 1,5 saatlik seanslar şeklinde uygulanmakta ve her seansta farklı özel gereksinimli çocuk ile akranı fiziksel aktivite türü etkinliğe katılmaktadır. Araştırmada “olumlu tutum geliştirmeyi amaçlayan spor yoluyla farkındalık gelişimi etkinliklerine katılan öğrenci olarak tanımlanan” üniversite öğrencileri özel gereksinimli çocuklar ile akranların temasını sağlayıcı fiziksel aktivite türü etkinliklerin gerçekleştirilmesinde rol almıştır.

Katılımcılar:

Araştırmanın katılımcılarını, 2014–2015 eğitim-öğretim yılında, İstanbul Gedik Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Antrenörlük Eğitimi (n=52) ve Spor Yöneticiliği Bölümünde (n=38) öğrenim gören toplam 90 öğrenci oluşturmaktadır.

Verilerin toplanması:

Bu araştırmada öğrencilerin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarını belirlemek için Yuker ve Block (1986) tarafından geliştirilen ve Özyürek (2006) tarafından Türkçeye uyarlanan “Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği (YEKYTÖ)” kullanılmıştır. Ölçeğin amacı; engel gruplarını özel olarak ayırmaksızın, genel anlamda yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutumları ölçmektir. Ölçeğin güvenirlik katsayısı .67-.83, test-tekrar test güvenirlik katsayısı .76 olarak saptanmıştır. Ölçek 20 madde olup, 6’lı likert biçiminde

hazırlanmıştır (+3 Tamamen Katılıyorum, +2 Katılıyorum, +1 Biraz Katılıyorum, -1 Biraz Katılmıyorum, -2 Katılmıyorum, -3 Kesinlikle Katılmıyorum). Ölçeğin 2, 5, 6, 11 ve 12. maddeleri ters şekilde puanlanmaktadır. Tüm maddeler işaretleri dik-kate alınarak toplandıktan sonra, negatif değerleri ortadan kaldırmak amacıyla +60 eklenerek toplam puan elde edilmektedir. Ölçekten alınacak en yüksek puan 120'dir (Özyürek 2006). İstanbul Gedik Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Dekanlığı'ndan gerekli onay alınarak veri toplama süreci başlatılmış ve ölçek uygulaması araştırmacı tarafından yüzyüze uygulanarak yapılmıştır.

Verilerin analizi:

Araştırmadan elde edilen verilerin çözümlenmesinde çeşitli betimsel istatistiklerden yararlanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 22,0 programı ile analiz edilmiştir. Her"iki bağımlı değişkenin seçildiği kitle kendi içinde normal"dağılım gösterdiği için ve her" iki grubun dağılımlarına ait varyanslar birbirine eşit olduğu için bağımsız gruplarda T testi uygulanmış ve bu testle grubun ortalamaları karşılaştırılarak, aradaki farkın rastlantısal mı, yoksa istatistiksel olarak anlamlı mı olduğu belirlenmiştir.

Bulgular

Spor yoluyla farkındalık gelişimi amacı ile düzenlenen etkinliklere katılımın, üniversite öğrencilerinin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarına etkisini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmadan elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Yaş ve Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği (YEKYTÖ) Puanları Tablosu

n=90	En az	En çok	AO±SS
Yaş	16	35	21,84±2,3
Tutum Puan	30	94	54,42±12,3

Araştırmaya katılan bireylerin yaş ortalamaları 21,84 (AO±SS; 21,84±2,3) olarak belirlenmiştir. Katılımcıların tutum puanları ise minimum 30 maksimum 94 olmak üzere ortalamasının 54,42 olduğu saptanmıştır.

Tablo 2. Katılımcıların olumlu tutum geliştirmeyi amaçlayan spor yoluyla farkındalık gelişimi etkinliklerine katılım, engelli yakını bulunması, öğrenim gördükleri bölüm ve cinsiyete göre dağılımları

		Frekans	%
Cinsiyet	Kadın	21	76,6
	Erkek	69	43,3
Bölüm	AE	52	57,8
	SY	38	42,2
Engelli Yakını Bulunması	Var	79	87,8
	Yok	11	12,2
Olumlu tutum geliştirmeyi amaçlayan spor yoluyla farkındalık gelişimi etkinliklerine katılım	Katıldım	32	35,6
	Katılmadım	58	64,4

Araştırmaya toplam 90 öğrenci katılmıştır bunların %57,8'i Antrenörlük Eğitimi Bölümü öğrencilerinden %42,2'si ise Spor Yöneticiliği Bölümü öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan Antrenörlük Eğitimi Bölümü ve Spor Yöneticiliği Bölümü öğrencilerinin %76,7'si erkek, %23,3'ü ise kadın katılımcıdır.

Araştırmaya katılan AE ve SY bölümü öğrencilerinin %87,8'nin engelli yakını yok iken %12,2'sinin engelli yakını olduğu belirlenmiştir. AE ve SY bölümü öğrencilerinin %35,6' sını olumlu tutum geliştirmeyi amaçlayan spor yoluyla farkındalık gelişimi etkinliklerine katılmaz iken %64,4'ü katılmıştır.

İstanbul Gedik Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Antrenörlük Eğitimi Bölümü ve Spor Yöneticiliği Bölümü öğrencilerinin katılımlarıyla yapılan ölçek değerlendirmesine göre 120 puan üzerinden özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmeyi amaçlayan spor yoluyla farkındalık gelişimi etkinliklerine katılanların puanı $54,14 \pm 13,4$, katılmayanların ise $45,86 \pm 10,1$ dir. Yine aynı puanlama üzerinden yapılan ölçeğe göre engelli yakını olan öğrencilerin puanı $58,82 \pm 13,8$, engelli yakını olmayanların ise $53,81 \pm 12$ dir. Araştırmaya katılan kadın öğrencilerin puanı $50,14 \pm 13,2$ iken erkek öğrencilerin puanları ise $55,72 \pm 11,8$ dir. Araştırmaya katılan Antrenörlük Eğitimi Bölümü öğrencilerinin puanı $53,27 \pm 12,4$, Spor Yöneticiliği Bölümü öğrencilerin puanı ise $56,00 \pm 12$ dir.

Tablo 3. Katılımcıların olumlu tutum geliştirmeyi amaçlayan spor yoluyla farkındalık gelişimi etkinliklerine katılım, engelli yakını bulunması, öğrenim gördükleri bölüm ve cinsiyete göre karşılaştırma tablosu

n=90		YEKYTÖ Puanı AO±SS	P değeri
Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Olumlu Tutum Geliştirmeyi Amaçlayan Spor Yoluyla Farkındalık Gelişimi Etkinlikleri	Katıldım	54,14±13,4	0,77
	Katılmadım	45,86±10,1	
Engelli Yakını	Var	58,82±13,8	0,2
	Yok	53,81±12	
Cinsiyet	Kadın	50,14±13,2	0,06
	Erkek	55,72±11,8	
Bölüm	Antrenörlük Eğitimi	53,27±12,4	0,3
	Spor Yöneticiliği	56,00±12	

P<0,05

Bu sonuçlara göre yapılan değerlendirmede özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmeyi amaçlayan spor yoluyla farkındalık gelişimi etkinliklerine katılan ile katılmayan, engelli yakını olan ile olmayan, kadın ile erkek katılımcı ve AE ile SY Bölümü öğrencileri arasında tutum puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Ancak istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturmasa, özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmeyi amaçlayan spor yoluyla farkındalık gelişimi etkinliklerine katılanların, erkek katılımcıların, engelli yakını olanların ve SY bölümü öğrencilerinin tutum puanlarının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tartışma

Bu araştırmanın amacı, özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmeyi amaçlayan spor yoluyla farkındalık gelişimi etkinliklerine katılan ve katılmayan üniversite öğrencilerinin tutumları arasındaki farklılığı belirlemektir.

Araştırma bulgularına göre yapılan değerlendirmede özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmeyi amaçlayan spor yoluyla farkındalık gelişimi etkinliklerine katılan ile

katılmayan, engelli yakını olan ile olmayan, kadın ile erkek katılımcı ve AE ile SY Bölümü öğrencileri arasında tutum puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Ancak istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturmasa da, özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmeyi amaçlayan spor yoluyla farkındalık gelişimi etkinliklerine katılanların, erkek katılımcıların, engelli yakını olanların ve SY bölümü öğrencilerinin tutum puanlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Ülkemizde başta sınıf öğretmenleri, okulöncesi ve özel eğitim öğretmenleri olmak üzere çeşitli branş öğretmenlerinin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları betimsel yöntem ile araştırılmasına rağmen beden eğitimi bölümlerinde öğrenim gören eğitimci adaylarının özel gereksinimli öğrencilere öğretmeye yönelik tutumları hakkında yeterli araştırma bulunmamaktadır (Şahin 2013, Donaldson 1980, Altıntaş 2014, Alptekin 2013). Yapılan çalışmalarda da engellilerde beden eğitimi ve spor dersi zorunlu statüde alan beden eğitimi öğretmen adaylarının, EBES dersi almalarının tutumlarında oluşturduğu değişim incelenmiştir (Özer 2016, Açak 2016, Rowe ve Stutts 1987, Stewart 1990, Hodge 1998). Bir tür bilgiye dayalı yaklaşım modeli olan farkındalık uygulamaları yolu ile tutumda oluşan değişimleri inceleyen sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. (Özyürek 2010, Sezer 2012, Şahin 2016, Akbuğa 2007, Gürsel 2006).

Araştırmaya katılan tüm öğrencilerin YEKYTÖ ölçeğinden aldıkları ortalama puan 54,42'dir (Min:30, Max:94, SS:12,3). Ölçekten alınabilecek olan minimum puan 0, maksimum puanın 120 dir. Bu puanlar ile araştırmadan elde edilen ortalama toplam puan karşılaştırıldığında, araştırma katılımcılarının tutum puanlarının ortalama değere yakın olduğu görülmektedir. Bu puan 18 yaş ile yaşlılık arası sürecindeki bireylerle yapılan "Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor Temel Araştırması" adlı çalışmada elde edilen 167,91 ortalama puanla (ÖZİDA, 2008) karşılaştırıldığında çalışmamıza benzer olarak öğrencilerin tutumlarının orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Ünal (2017) üniversite gençliğinin engellilere yönelik tutumları ile bazı değişkenler arasındaki ilişkiler konulu çalışmasında, üniversite öğrencilerinin (n= 413) engellilere yönelik tutum ortalama puanının, 215 puan üzerinden 172,31 (ss=18,56) olduğunu bildirmiştir. Bu bulgu da çalışmamızı destekler niteliktedir. Sarıyıldırım ve ark. (2010)'nın hemşirelik öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarını incelediği araştırma sonucunda da , çalışmamızın bulgularına benzer olarak öğrencilerin tutumlarının orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bazı araştırmalar üniversite gençliğinin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının olumlu yönde yüksek bir değerde olduğunu bildirirse de bazı araştırmacılar farklı sonuçlara ulaşmıştır. Acak (2016) ' Türkiye'de İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda Engellilerde Egzersiz ve Spor Eğitimi Bölümü öğrencilerinin engellilere

yönelik tutumlarını YEKYTÖ ile değerlendirmiş ve sınıf seviyesi arttıkça engelli bireylere yönelik genel tutumlarının olumsuz yönde etkilendiğini bildirmiştir.

Araştırmalar sonucunda üniversite öğrencilerinin tutum düzeyleri ilgili farklı sonuçlar elde edilmiş olması, gelecekte yapılacak çalışmaların daha detaylı, kapsayıcı ve ayırteci nitelikte yapılması, tutumu etkileyebilecek çoğu değişkenin (eğitim ortamı, eğitimi sunan öğretim elemanının deneyimi, eğitimin niteliği, öğrencinin geçmiş deneyimi vb.) incelenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Araştırma katılımcılarının %57,8 'inin AE bölümü öğrencilerinden oluştuğu ve bu öğrencilerin tutum puanlarının $53,27 \pm 12,4$ olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %42,2'si ise SY Bölümü öğrencilerinden oluştuğu ve SY bölümü öğrencilerinin tutum puanının $56,00 \pm 12$ olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre aynı fakültenin farklı bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin tutum puanlarının istatistiksel olarak farklılık oluşturmasa da birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Bu sonuca benzer olarak, Şahin (2016) aynı üniversitenin farklı bölümlerindeki öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarını, YEKYTÖ ile belirlemiş ve Çocuk Gelişimi ve Hemşirelik bölümü öğrencileri arasında ölçek puanları bakımından anlamlı fark bulmaz iken ($p > 0,05$), Sağlık Yönetimi öğrencileri ile Hemşirelik öğrencileri arasında ölçek puanları açısından anlamlı fark bulmuştur ($p < 0,05$). Cinsiyete göre özel gereksinimli bireylere yönelik tutum puan ortalamaları incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı olmasa da, ($p = 0,06$) kadınların tutum puanlarının, erkek katılımcılardan daha düşük olduğu belirlenmiştir (Kadın AO:50,14 Erkek AO:55,72). Şahin (2016) aynı üniversitenin farklı bölümlerindeki öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarını, YEKYTÖ ile belirlemiş ve çalışmamızın sonucuna benzer olarak kızlarla erkekler arasında ölçek puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığını ($p < 0,05$), ancak kadınların ölçek puan ortalamasının (57,12) erkeklerin ölçek puan ortalamasından 62,07 daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Sarıyıldırım ve ark. (2010) tarafından yapılan çalışma da ölçek puanları ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark tespit edilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bilgilere dayalı olarak araştırma bulgularımız alan yazınla benzerlik göstermektedir. Araştırma katılımcılarının, yakınları arasında engelli birey bulunma durumuna göre yapılan incelemede, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ($p = 0,2$) ancak engelli yakını olan katılımcıların ortalama tutum puanlarının (58,82), engelli yakını olmayanların tutum puanlarına göre (53,81) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Şahin (2016) aynı üniversitenin farklı bölümlerindeki öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarını, YEKYTÖ ile belirlemiş ve çalışmamızın sonucuna benzer olarak yakınları arasında engelli bulunup bulunmama durumu ile ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığını ($p > 0,05$), ancak engelli bir yakını olan öğrencilerin ölçek puan ortalamasının (58,22), engelli yakını olmayanlardan (=58,10) daha

yüksek olduğunu bildirmiştir. Sarıyıldırım ve ark. (2010) ile Şenel (1995) tarafından yapılan çalışmalarda da benzer bulgular elde edilmiş ve, araştırmaya katılanların yakınları arasında engelli bulunması ile ölçek maddeleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmamızda, katılımcıların % 35,6'sı İstanbul Gedik Üniversitesi tarafından geleneksel olarak düzenlenen özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmeyi amaçlayan spor yoluyla farkındalık gelişimi etkinliklerine katılmadığını, % 64,4'ü ise katıldığını bildirmiştir. Yapılan istatistiksel analize göre, farkındalık uygulamalarına katılanlar ile katılmayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmasa da ($p=0,77$), farkındalık uygulamalarına katılanların tutum puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmalar, özel gereksinimli bireylere yönelik farkındalık sağlamada bir tür bilgilendirme aracı olduğu düşünülen EBES dersini alan üniversite öğrencilerinin almayanlara göre özel gereksinimli bireyi öğretme tutumlarının daha olumlu olduğunu bildirmektedir (Özer 2016, Açak 2016, Rowe ve Stutts 1987, Stewart 1990, Hodge 1998). Üniversitelerin farklı bölümlerinde öğrenim gören ve özel gereksinimli bireyleri tanımayla, anlamaya yönelik lisans dersleri alan ve almayan öğrencilerin tutumlarının karşılaştırdığı çalışmalarda da ilgili dersleri alan öğrencilerin tutumlarının olumlu yönde yüksek olduğu bildirilmiştir (Şahin 2013, Donaldson 1980, Altıntaş 2014, Alptekin 2013). Araştırmanın konusuna benzer olan ancak farklı türde bilgilendirme yolu ile farkındalık oluşturma etkinliklerine katılımın özel gereksinimli bireylere yönelik tutuma etkisinin incelendiği araştırmaların sonuçları farkındalık etkinliklerine katılanların tutumlarının katılmayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bildirmektedir (Özyürek 2010, Sezer 2012, Şahin 2016, Akbuğa 2007, Gürsel 2006). Özyürek (2010) üniversite öğrencilerinin tutumlarında bilgilendirmenin etkisini incelediği çalışmasında, panel tartışması yoluyla bilgilendirmenin olumlu tutumları anlamlı düzeyde arttırdığı, ancak yetersizlikten etkilenmiş bireylerle etkileşim kurmanın tutumu anlamlı düzeyde değiştirmedeğini bildirmiştir. Akbuğa (2007) EBES dersinin, BESB öğrencilerinin bedensel engelli kişilere yönelik genel tutumları üzerine etkisini incelediği çalışmasında EBES dersi alan öğrencilere on dört hafta süre bilgilendirme yolu ile destek eğitim sunmuş ve EBES dersi almayan diğer bölümlerdeki öğrencilerin tutumları ile EBES dersi alan BESB öğrencilerinin tutumlarını karşılaştırmıştır. Sonuçta on dört haftalık EBES dersi alan öğrencilerin engelli bireye ilişkin genel tutumlarının diğer bölümlerdeki öğrencilerden anlamlı düzeyde farklı olduğunu bildirmiştir. Gürsel (2006) engelli bireylerin aile, toplumsal yaşantı ve eğitimlerine ilişkin sorunlarının yazılı olduğu panel metninin Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'na (BESYO) devam eden 1 ve 2. Sınıf öğrencilerince okunmasının engelli kişilere yönelik tutumlarını değiştirmedeki etkisini incelenmiş ve katılımcıların bedensel engelli bireye yönelik tutumlarında panel metnini

okuduktan sonra olumlu yönde değişme olduğu sonucuna ulaşmıştır. Şahin (2016) İlkokul Öğretmenliği ve Özel Eğitim Öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışmada, engelli bireyler ile ilgili yapılan sosyal ve mesleki yaşantılarına ilişkin bilgilendirmeden sonra deney grubunu oluşturan İlkokul Öğretmenliği öğrencilerinin engelli bireylere olan tutumlarının anlamlı düzeyde arttığı belirtmiştir. Sezer (2012) üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmelerini sağlamak amacıyla önleyici rehberlik anlayışı ile yapılan etkinliklerin, öğrencilerin engelli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirmeleri üzerindeki etkisini incelemiş ve sonuçta önleyici rehberlik anlayışı ile yapılan etkinliklere katılanların tutum puanlarının katılmayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bildirmiştir.

Sonuç

Araştırmaların sonuçları, EBES dersi, Özel Eğitim dersi, engellikle ilgili bilgilendirme alan ve bilgilendirmeye dayalı farkındalık yaratacak etkinliklere katılan üniversite öğrencilerinin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının olumlu yönde yüksek olduğunu bildirmektedir. Araştırmamızdan elde edilen bulgular literatürle benzerlik göstermekle birlikte diğerlerinden farklı olarak bu çalışmada özel gereksinimli bireye karşı olumlu tutum geliştirmek için spor yolu ile farkındalık etkinliği bir araç olarak kullanılmıştır. Ayrıca EBES dersi zorunlu statüde olmayan, dolayısıyla üniversite öğrenimi sürecinde özel gereksinimli bireylerin eğitimine yönelik hazırlığı bulunmayan, Antrenörlük Eğitimi ve Spor Yöneticiliği bölümlerindeki öğrencilerin tutumları konusunda yapılan ilk araştırma özelliğini taşımaktadır. İleride yapılacak çalışmalarda, tutum sahibi ve objesi arasındaki etkileşimin sıklığı, yoğunluğu ve süresi gibi değişkenlerin; tutumlara yön veren önemli değişkenler olduğundan yola çıkılarak, daha çok sayıda katılımcı ile uygulamalıdır. Kapsayıcı ve tutumu etkileyebilecek değişkenlerin (eğitim ortamı, eğitimi sunan öğretim elemanının deneyimi, eğitimin niteliği, öğrencinin geçmiş deneyimi vb.) ele alınarak, ayrıntılı inceleneceği çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Acak, M.,** Karakaya, Y. E., Çetin, T. A. N., & Coskuner, Z. (2016). Engellilerde egzersiz ve spor eğitimi bölümü öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 11(19).
- Akbuğa, B.,** & Gürsel, F. (2007). Bilgilendirme Yoluyla Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Engelli Bireye Yönelik Değişen Tutumları *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, V (1) 5-8

- Alptekin, S., & Batık, Ö. G. M. V.** (2013). Özel Eğitim Bölümü Öğrencilerinin Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutumlarına Özel Eğitim Dersinin Etkisi. e- International Journal of Educational Research, 4, 0
- Altıntaş, E., & Şengül, S.** (2014). Özel eğitim dersinin kaynaştırmaya yönelik tutumlar ve kazanımlar bakımından değerlendirilmesi. e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi, 1(3).
- Diken, İ. H., & Sucuoğlu, B.** (1999). Sınıfında zihin engelli çocuk bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının karşılaştırılması. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 2(03).
- Donaldson, J.** (1980). Changing attitudes toward handicapped persons: A review and analysis of research. Exceptional children, 46(7), 504-514.
- Gürsel, F.** (2006). Engelliler için beden eğitimi ve spor dersinin öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarına etkisi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31(31).
- Hodge, S. R.** (1998). Prospective physical education teachers'attitudes toward teaching students with disabilities. Physical Educator, 55(2), 68.
- Karasar, N.** (2007). Bilimsel Araştırma Yöntemi.(17. Baskı), Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti. Ankara.
- Kırımoğlu, H., Dalli, M., Yılmaz, A., & Say, M.** (2017). Öğretmen adaylarının zihinsel engelli bireylerin sportif etkinliklerine yönelik tutum düzeylerinin incelenmesi (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi örneği). Journal of Human Sciences, 14(4), 3116-3125.
- Özer, D. & Süngü, B.** (2016). Beden eğitimi öğretmen adaylarının bakış açısından “engelliler için beden eğitimi ve spor dersi” uygulamaları. Spor Bilimleri Dergisi, 27(1), 1-15.
- ÖZİDA** (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı) (2008), Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor?, Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları.
- Özyürek, M.** (2006). Engellilere yönelik tutumların değiştirilmesi. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Özyürek, M.** (2010). Tutumlar ve yetersizlikten etkilenmişlere yönelik tutumların değiştirilmesi (8. Baskı). Ankara: Karatepe Yayınları.
- Rowe, J., & Stutts, R. M.** (1987). Effects of practica type, experience, and gender on attitudes of undergraduate physical education majors toward disabled persons. Adapted Physical Activity Quarterly, 4(4), 268-277.
- Sarı-Yıldırım H., Bektaş, M. & Altıparmak, S.** (2010). Hemşirelik öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. Yeni Tıp Dergisi 27:80-83.
- Sezer, F.** (2012). Engelli bireylere karşı olumlu tutum geliştirmeye yönelik önleyici rehberlik çalışması; deneysel bir uygulama. Education Sciences, 7(1), 16-26.
- Stewart, C. C.** (1990). Effect of practica types in preservice adapted physical education curriculum on attitudes toward disabled populations. Journal of Teaching in Physical Education, 10(1), 76-83.
- Şahin, H., & Bekir, H.** (2016). Üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, (3), 767-779.

- Şahin, F., & Güldenoğlu, B.** (2013). Engelliler konusunda verilen eğitim programının engellilere yönelik tutumlar üzerindeki etkisi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 214-239.
- Şenel, H. G.** (1995). Yetersizliğe sahip kardeşi olanlarla, olmayanların yetersizliğe yönelik tutumları ve kaygı düzeyleri yönünden karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(01).
- TÜİK.**, (2002), http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017, Erişim tarihi: 09.02.2018.
- Ünal V., Yıldız M.** (2017) üniversite gençliğinin engellilere yönelik tutumlarının incelenmesi: Sivas örneği” *“International Journal of Social Science Number: 57 , p. 341-358*